

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію
Казачук Ольги Сергіївни
на тему: «Особливості професійно-психологічного відбору кандидатів у судді»
поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 «Психологія»

Актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження Казачук Ольги Сергіївни є надзвичайно актуальною з огляду на системні процеси реформування судової влади України, що відбуваються в умовах тривалої суспільно-політичної нестабільності та повномасштабної збройної агресії проти держави. За таких обставин істотно зростає значення суду як ключового інституту забезпечення верховенства права, правової стабільності та соціальної справедливості, а до професійної діяльності судді висуваються підвищені вимоги не лише правового, а й психологічного, емоційного та морально-етичного характеру. Формування якісного суддівського корпусу безпосередньо пов'язане з ефективністю професійно-психологічного відбору кандидатів, здатних зберігати неупередженість, емоційну стійкість і відповідальність у ситуаціях високої психологічної напруги та значного суспільного тиску.

Актуальність дослідження зумовлюється також недосконалістю чинної в Україні системи відбору кандидатів у судді, яка має фрагментарний характер і недостатньо враховує психологічні чинники професійної придатності. Відсутність уніфікованої системи психологічної оцінки, дефіцит стандартизованих психодіагностичних інструментів, нечіткість критеріїв відбору та нерозвиненість процедур психологічного моніторингу підвищують ризики допуску до суддівської діяльності осіб із недостатнім рівнем етичної надійності, саморегуляції та стресостійкості, що в перспективі негативно впливає на ефективність функціонування судової системи та рівень довіри суспільства до правосуддя.

Дисертаційне дослідження виконане у межах комплексних науково-дослідних тем кафедри психології Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» «Соціально-психологічний супровід збереження психічного здоров'я особистості в умовах трансформації суспільства», «Трансформаційні процеси розвитку та становлення особистості у кризових ситуаціях: сучасні психосоціальні виміри» (Державний реєстраційний номер: 0122U201363 від 06.11.2022), що демонструє наукову цінність та підтверджує актуальність розвитку вітчизняної психологічної науки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність. Дисертація має логічно виважену структуру, складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, сформульовано гіпотезу, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, подано характеристику методів, бази та вибірки.

Об'єкт дисертаційного дослідження: професійно-психологічний відбір кандидатів на посаду судді.

Предмет дослідження: психологічні характеристики, критерії та методики оцінювання, а також чинники, що зумовлюють ефективність і надійність відбору.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричній верифікації комплексної системи професійно-психологічного відбору майбутніх суддів, що забезпечує достовірне прогнозування їхньої професійної успішності, відповідає етичним стандартам судової системи і сприяє підвищенню якості кадрового складу суддівського корпусу.

Поставлені завдання – від теоретико-методологічного аналізу проблеми до розроблення, апробації та оцінки ефективності інтегрованої моделі

професійно-психологічного відбору – є взаємопов’язаними та логічно спрямованими на досягнення мети. Для їх розв’язання використано широкий спектр теоретичних (порівняльний, системно-структурний аналіз, узагальнення) та емпіричних методів (констатувальний і формувальний експерименти, батарея стандартизованих психодіагностичних методик – К. Замфіра – А. Реана, Б. Басса, Н. Холла, І. Юсупова, К. Томаса, Сішора, В. Ю. Щербатих, К. Маслач – С. Джексон, Ч. Спілбергера та ін.), аналіз мотиваційних листів кандидатів. Статистична обробка даних здійснювалася за допомогою пакета SPSS 20.0 із використанням відповідних процедур описової статистики, кореляційного та порівняльного аналізу.

База дослідження охоплює три групи респондентів загальною чисельністю 198 осіб: кандидатів на посаду судді, які проходили навчання в Національній школі суддів України, діючих суддів та колишніх суддів із різних регіонів України. Такий дизайн вибірки дозволив зіставити уявлення та показники психологічної готовності на різних етапах професійного шляху судді, що підвищує валідність та узагальнюваність висновків.

Поєднання теоретичних і емпіричних методів, коректність статистичних процедур і репрезентативність вибірки забезпечують високий рівень обґрунтованості й вірогідності отриманих результатів.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи вивчення професійно-психологічного відбору кандидатів у судді» здобувачкою здійснено ґрунтовний аналіз вітчизняних і зарубіжних джерел з проблеми професійного відбору суддів та психологічних вимог до їхньої діяльності. Розкрито еволюцію уявлень про суддівську професію, диференційовано поняття «професійна компетентність», «психологічна готовність» і «морально-етична стійкість». Детально проаналізовано наукові підходи до розуміння професійно-психологічного відбору, з’ясовано його місце в системі кадрового менеджменту судової влади. На основі компаративного аналізу міжнародних стандартів і практик виокремлено ключові вимоги до особистості судді: когнітивні, емоційно-регулятивні, морально-етичні та

комунікативні. У підсумку сформульовано теоретичну модель психологічної готовності кандидатів у судді, яка стала методологічною основою емпіричної частини дослідження.

Другий розділ «Емпіричне дослідження професійно-психологічного відбору кандидатів у судді» присвячено опису організації, методів і результатів емпіричного дослідження. Аргументовано добір психодіагностичного інструментарію, обґрунтовано поділ вибірки на три групи – кандидатів, діючих та колишніх суддів. Отримані дані дозволили виявити параметри мотивації професійної діяльності, спрямованості особистості, рівень емоційного інтелекту, емпатійності, схильності до конфліктної поведінки, згуртованості колективу, вираженості стресу, професійного вигорання й тривожності. Здійснено порівняння між групами, визначено психологічні профілі успішних кандидатів, виокремлено предиктори професійної придатності до суддівської діяльності. Показано, що найбільш значущими виступають внутрішня мотивація до правосуддя, виражені морально-етичні настанови, розвинений емоційний інтелект, помірний рівень тривожності та здатність до конструктивного вирішення конфліктів.

У третьому розділі «Формування та верифікація психологічної моделі професійно-психологічного відбору у судді» представлена розробка інтегрованої багаторівневої моделі професійно-психологічного відбору кандидатів у судді. Модель охоплює послідовні етапи – від первинного скринінгу документів і мотиваційних листів до комплексної психологічної оцінки та формування підсумкового експертного висновку. Вона інтегрує стандартизовані тести, структуроване інтерв'ю, кейсові та симуляційні завдання, а також механізми зворотного зв'язку й довготривалого психологічного моніторингу. Здійснено емпіричну верифікацію моделі, показано її ефективність у підвищенні об'єктивності оцінювання, зниженні кадрових ризиків і зміцненні мотиваційно-етичної та емоційно-регулятивної готовності кандидатів до здійснення правосуддя.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. Достовірність отриманих у дисертації висновків забезпечується використанням науково вивіrenoї методологічної основи, застосуванням валідних і надійних психодіагностичних інструментів, репрезентативністю сформованої вибірки, коректним використанням методів математико-статистичної обробки даних, а також поєднанням кількісного аналізу з ґрунтовною якісною інтерпретацією результатів. Виклад дисертаційного матеріалу характеризується внутрішньою логічною узгодженістю, чіткою послідовністю переходу від теоретичних положень до емпіричних результатів і їхнього практичного осмислення, що сприяє цілісному сприйняттю дослідження.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в поглибленні комплексного аналізу наукових підходів до проблеми професійно-психологічного відбору кандидатів у судді з урахуванням історичного розвитку та сучасних методологічних зasad. Уперше в межах української судової психології здійснено емпіричне дослідження широкого спектра морально-етичних і особистісних характеристик кандидатів та обґрунтовано їхній внесок у прогнозування професійної придатності до суддівської діяльності. Авторкою розроблено й науково обґрунтовано інтегровану багаторівневу психологічну модель професійно-психологічного відбору, яка поєднує психодіагностичні методики, ситуаційні кейс-завдання та моделювання професійних сценаріїв суддівської діяльності. Крім того, уточнено зміст поняття «професійно-психологічний відбір» у контексті суддівської професії, конкретизовано його критерії, структурні компоненти та механізми забезпечення ефективності, що істотно розширює теоретичні й прикладні уявлення про зазначену проблему.

У ході виконання дисертаційної роботи було розроблено як теоретичні положення, так і практичні рекомендації. Проміжні та підсумкові результати представлені у тексті дисертації та у відповідних наукових публікаціях. Загалом за темою дослідження опубліковано 17 наукових праць, у тому числі

1 стаття проіндексована у наукометричній базі Scopus, 6 статей у фахових виданнях України, включених до переліку, затвердженого МОН України та міжнародних наукометричних баз даних, а також 5 праць апробаційного характеру, п'ять доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях, круглих столах, марафонах.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження полягає у можливості безпосереднього використання розробленої авторкою моделі професійно-психологічного відбору та методичних рекомендацій у діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, Національної школи суддів України й інших інституцій, відповідальних за формування суддівського корпусу.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Національної школи суддів України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також у практику Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя, що підтверджується відповідними довідками про впровадження. Запропоновані підходи можуть бути використані для підготовки та підвищення кваліфікації членів конкурсних комісій, психологів-експертів і суддів-наставників, а також у навчальних курсах зі спеціальностей «Психологія» та «Право».

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації.

Зміст анотації дисертації повністю відповідає її основним положенням, не містить нової інформації, відсутньої в основному тексті, та адекватно відображає мету, завдання, методи, наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів. Оформлення анотації відповідає вимогам, встановленим до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. За рівнем наукової новизни, змістовим наповненням, логікою побудови, ступенем узагальнення результатів, якістю висновків і практичних рекомендацій дисертація Казачук О. С. відповідає вимогам до дисертаційних робіт зі спеціальності 053

«Психологія», визначенім чинними нормативними документами МОН України. Роботу виконано державною мовою, з дотриманням академічної добродетелі; ознак плагіату чи некоректних запозичень не виявлено.

Структура дисертації, обсяг основного тексту, кількість таблиць та ілюстративних матеріалів, а також обсяг і якість бібліографічного списку (281 найменування, у тому числі 20 іноземними мовами) відповідають установленим вимогам до робіт такого рівня.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Для подальшого поглиблення дослідження проблематики професійно-психологічного відбору кандидатів у судді доцільно врахувати такі міркування:

1. Понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема співвідношення понять «професійно-психологічний відбір», «психологічна готовність» та «професійна придатність», загалом є логічно обґрунтованим, однак у роботі доцільно було б чіткіше окреслити межі їх операціоналізації на емпіричному рівні, що посилило б методологічну прозорість дослідження.

2. Авторкою переконливо обґрунтовано значущість морально-етичної стійкості як ключового критерію професійно-психологічного відбору. Водночас залишається відкритим питання можливостей довготривалого прогнозування цієї характеристики з урахуванням професійних деформацій, що можуть виникати у процесі суддівської діяльності.

3. Ідея безперервного психологічного супроводу суддів є інноваційною і перспективною, однак потребує додаткового теоретичного обґрунтування щодо меж втручання психологічних служб у контексті принципів незалежності судової влади.

4. Результати експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі свідчать про її результативність. Разом із тим довгострокова стабільність виявлених позитивних змін може бути повною мірою підтверджена лише у межах лонгітюдних досліджень.

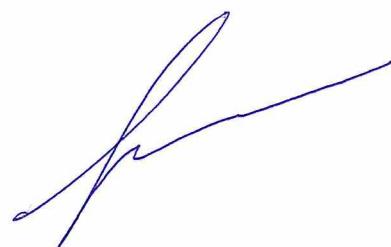
Попри наведені зауваження, вони не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його теоретичної і прикладної цінності. Робота є завершеною, цілісною та самостійною, вирізняється науковою новизною, а також має вагоме теоретичне й практичне значення.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертація Казачук Ольги Сергіївни «Особливості професійно-психологічного відбору кандидатів у судді» є самостійною, завершеною науковою працею, яка за актуальністю, науковою новизною, науковою та практичною значущістю отриманих результатів відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук,
дійсний член (академік) НАПН України,
директор Інституту психології
імені Г.С.Костюка Національної академії
педагогічних наук України

Олег КОКУН

